

Temanotat

Mali: Sikkerhet og væpnede grupper

© Landinfo 2016

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingsreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivarettatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

SUMMARY

In 2012 the Tuareg Movement for the Liberation of Azawad (MNLA) along with regional-based jihadi groups took control of northern Mali, forcing the Malian army to retreat. When rebel groups expanded southward, Malian authorities called for an international military intervention. Today Malian authorities, supported by international forces and loyal militias, control the northern areas, but despite the signing of the June 2015 Algiers peace agreement, there are still sporadic clashes between armed groups in the north. In the central parts of the country, particularly in the Mopti region, the security situation has deteriorated over the past two years. New jihadist groups have emerged, targeting the Malian armed forces, the United Nation's Peacekeeping Mission (MINUSMA) and government officials. Terrorist attacks, rising banditry and inter-ethnic conflicts add to the deterioration of the security situation in this part of the country.

SAMMENDRAG

I 2012 tok den tuaregbaserte militsen Mouvement National pour la Libération de l'Azawad (MNLA), sammen med jihadistgrupper som MUJAO og Ansar al-Din, kontrollen over Nord-Mali, og tvang den maliske hæren til retrett. Da opprørsgruppene rykket sørover, anmodet maliske myndigheter om en internasjonal militær intervensjon. I dag har maliske myndigheter, støttet av internasjonale styrker og myndighetslojale militser, i teorien kontroll på nordområdene, men til tross for at partene underskrev en fredsavtale i juni 2015, er det fortsatt sporadiske trefninger i nordområdene. I de sentrale delene av landet, særlig i Mopti-regionen, har sikkerhetssituasjonen forverret seg de to siste årene. Nye jihadistgrupper har sett dagens lys, og stått bak flere angrep på militære mål, FNs fredsbevarende styrke (MINUSMA) og myndighetspersoner. I tillegg bidrar terrorangrep, økende kriminalitet og interetniske konflikter til at sikkerhetssituasjonen fortsatt fremstår som utfordrende, snart fem år etter okkupasjonen av nordområdene.

INNHold

1. Innledning	6
2. Generelt om Mali	7
3. Sahel – smugling og kriminalitet	9
4. Kort om sikkerhetssituasjonen i de ulike landsdelene	11
4.1 Sikkerhetssituasjonen i nord	11
4.2 Sikkerhetssituasjonen i midtregionen	12
4.3 Sikkerhetssituasjonen i sør	14
4.3.1 Bamako	14
5. Væpnede grupper	15
5.1 Etnisk baserte (opprørs)grupper	16
5.1.1 <i>Mouvement National pour la Libération de l’Azawad</i>	16
5.1.2 <i>Haut Conseil pour l’Unité de l’Azawad</i>	17
5.1.3 <i>Mouvement Arabe de l’Azawad</i>	17
5.2 Myndighetslojale militser	17
5.2.1 <i>Groupe Autodéfence Touareg Imghad et Alliés - GATIA</i>	18
5.2.2 <i>Ganda-militsene</i>	18
5.3 Jihadistgrupper	19
5.3.1 <i>Kort om islam i Mali</i>	19
5.3.2 <i>Generelt om jihadistgruppene</i>	20
5.3.3 <i>Al-Qaida au Maghreb Islamique</i>	21
5.3.3.1 <i>Al-Mulathamun-bataljonen</i>	21
5.3.4 <i>Mouvement pour l’Unité et le Jihad en Afrique de l’Ouest</i>	21
5.3.5 <i>Ansar al-Din</i>	21
5.3.5.1 <i>Front de Libération de Macina</i>	22
5.3.5.2 <i>Katibat Khalid Ibn Walid</i>	22
5.3.6 <i>Lokal støtte til væpnede islamistgrupper</i>	22
5.3.7 <i>Rekruttering til jihadistgrupper</i>	23
6. Interetniske konflikter	25
7. Kriminalitet	26
8. Kort om menneskerettighetssituasjonen	27
9. Referanser	28
10. Vedlegg: Kart	31

1. INNLEDNING

Etter den internasjonale militære intervensjonen i Libya våren 2011, vendte hundrevis av bevæpnede tuareger tilbake til Mali fra Libya hvor de hadde tjenestegjort i Qadhafis hær. Mange av dem sluttet seg til opprørsgruppen Mouvement National pour la Liberation de l'Azawad (Den nasjonale bevegelsen for frigjøring av Azawad, MNLA), som kjemper for en selvstendig stat i Nord-Mali.¹ MNLA tvang den dårlig utrustede og demotiverte maliske hæren til retrett og fikk kontroll på de viktigste byene i Nord-Mali. Etter hvert sluttet al-Qaida-lojale jihadistgrupper seg til opprøret, og MNLA ble gradvis skjøvet utover sidelinja. Hundretusenvis av mennesker flyktet fra kampene, enten sørover mot Bamako, eller til nabolandene Mauritania og Niger.

I mars 2012 førte misnøye innad i hæren til et militærkupp i Bamako, noe som skapte et politisk kaos som opprørerne og jihadistgruppene utnyttet til å befeste sin kontroll over nordområdene. Det internasjonale samfunnet med ECOWAS² i spissen reagerte imidlertid kraftig på kuppet og innførte så strenge sanksjoner at landet i praksis ble isolert. Etter kort tid ga militærjuntaen opp og overførte makten til sivile.

Da jihadistgruppene rykket sørover, anmodet Mali om en internasjonal militær intervensjon for å stoppe dem før de kom til hovedstaden Bamako. Fra januar 2012 deltok 4000 franske soldater i operasjon Serval under FNs sikkerhetsråds resolusjon 2085. Etter hvert sendte ECOWAS 6000 afrikanske soldater, og i 2013 tok FN over ansvaret for den fredsbevarende operasjonen i landet, MINUSMA.³ Etter ti måneders okkupasjon, fra mars 2012 til januar 2013, fikk de militære styrkene kontroll over Nord-Mali, og opprørsgruppene og islamistgruppene ble drevet ut av de viktigste byene i nord.

I dag har maliske myndigheter, med visse unntak, kontroll på hele det nasjonale territoriet. Landet har gjennomført et vellykket president- og parlamentsvalg, og har en legitim politisk ledelse som også er anerkjent av det internasjonale samfunnet. En våpenhvileavtale, den såkalte Alger-avtalen, ble undertegnet av den maliske staten, Samordningsorganet for Azawad-bevegelser (Coordination des Mouvements de l'Azawad, CMA), som er en sammenslutning av ulike tuaregopprørsgrupper, og den såkalte Plattformen, en sammenslutning av myndighetslojale militser, i juni 2015.

¹ Tuaregene er et berbisk folkeslag som lever i de sahariske delene av Mali og Niger, samt i Burkina Faso, Algerie, Libya, Marokko og Tunisia. Tuaregene var opprinnelig et nomadefolk og forflytter seg derfor over landegrensene, men mange tuareger er i dag bofaste. Etter frigjøringen fra Frankrike i 1960 har det vært flere tuaregopprør i Mali, blant annet på 1960-tallet, 1990-tallet og på midten av 2000-tallet. Tuaregene ønsker en selvstendig stat i det området de kaller Azawad, som dekker de tre regionene Timbuktu, Gao og Kidal, samt Douentza-området i Mopti-regionen. Andre tuareger støtter sentralmyndighetene i Mali.

² Economic Community of West African States (ECOWAS) er en politisk og økonomisk samarbeidsorganisasjon med 15 vestafrikanske stater.

³ Mission Multidimensionnelle Intégrée des Nations Unies pour la Stabilisation au Mali. MINUSMA har gjennom resolusjon 2100 mandat til å bruke alle nødvendige midler, også militære, for å løse oppdraget sitt. Faktisk styrke primo 2016 er ifølge Store Norske Leksikon (SNL 2016) 11 781 personer, hvorav 10 685 er soldater. Sentrale oppgaver for styrken er blant annet stabilisering av sikkerhetssituasjonen, beskyttelse av sivile og bevaring av kulturminner. I juni 2016 ble mandatet besluttet forlenget til juni 2017, og det ble besluttet å øke antall militært personell og polititjenestemenn med ytterligere 2500 personer. Fra juni 2013 har Norge etter anmodning fra FN bidratt til operasjonen (SNL 2016; Roger 2016b). Parallelt med MINUSMA, har Operasjon Barkhane pågått i Sahel-regionen siden 2014. Den fransk-ledede operasjonen har til oppgave å bekjempe væpnede islamistgrupper i regionen sammen med nasjonale sikkerhetsstyrker i de involverte landene.

Jihadistgruppene var ikke en del av avtalen. Partene har, med noen viktige unntak, overholdt våpenhvileavtalen (Maïga 2016a). Likevel er sikkerhetssituasjonen ustabil, særlig i nord og i de sentrale delene av landet, hvor en myriade av ulike væpnede grupper kjemper mot myndighetene og mot hverandre. Bildet er uoversiktlig og skiftende, men skjematisk oppsummert kjemper tre parter, maliske myndigheter (støttet av internasjonale styrker og myndighetslojale militser), sekulære, etnisk baserte separatistgrupper og jihadistgrupper, mot hverandre.

I forbindelse med og i etterkant av krisa i Mali i 2012, har Landinfo regelmessig fått spørsmål om sikkerhetssituasjonen i de ulike delene av Mali. Dette temanotatet tar opp de viktigste aspektene ved sikkerhetssituasjonen i landet i dag. Notatet er ikke ment å tegne et uttømmende bilde av de mange aktørene i konflikten og de underliggende politiske, etniske, økonomiske og sosiale årsakene til den, men har til hensikt å gi et generelt inntrykk av de viktigste sikkerhetsmessige utfordringene i dagens Mali, de viktigste aktørene i konflikten, samt skissere den generelle konteksten som konflikten utspiller seg i. Humanitære forhold og forhold for internt fordrevne og flyktninger vil bli tatt opp i et eget notat.

Notatet bygger i all hovedsak på informasjon fra åpne kilder, først og fremst rapporter fra tankesmier som International Crisis Group (ICG), regionale nyhetskilder, særlig det anerkjente nyhetsmagasinet Jeune Afrique, samt lokale nyhetskilder, i all hovedsak franskspråklige. Landinfo har, hovedsakelig av plasshensyn, kun i begrenset grad valgt å se hen til den omfattende forskningslitteraturen som finnes om Mali, som har økt kraftig i omfang etter den fornyede interessen for landet etter hendelsene i 2012 og fremover.

2. GENERELT OM MALI

Mali er, historisk og kulturelt sett, et viktig land i Vest-Afrika, og er særlig kjent for de store kongedømmene som utviklet seg i Malis «gullalder» fra det åttende til det sekstende århundre. Kongedømmene Ghana (i grenseområdet mellom dagens Mali og Mauritania), Mali (i grenseområdet mellom dagens Mali og Guinea) og Gao (med kjerne i det området som i dag er kjent som byen Gao i Nord-Mali) er viktige statsdannelser i vestafrikansk historie. Fra 1700-tallet forsvant de store kongedømmene og ble erstattet av mindre, ofte etnisk baserte stater, som bambara-kongedømmet i Ségou på 17- og 1800-tallet og fulani-kongedømmet i Macina på 1800-tallet (Skattum 2008).

Etter frigjøringen fra kolonimakten Frankrike i 1960, ble Mali, under ledelse av president Modibo Keita, en ettpartistat med bånd til østblokken. I 1968 tok løytnant Moussa Traoré makten ved militærkupp. Hans autoritære styre førte til krav om demokratiske reformer, og i 1991 ble Traoré selv avsatt i et militærkupp. Kuppmakerne ga raskt makten tilbake til de sivile, og Mali utviklet seg utover på 1990-tallet tilsynelatende til å bli et eksempel på vellykket demokratiutvikling og ble

etter hvert det internasjonale bistandsmiljøets «kjæledegge», til tross for at landet sto overfor enorme utfordringer både av politisk, sikkerhetsmessig og økonomisk art.⁴

Mali er et av Afrikas største land i utbredelse og består av tre klimatiske soner: Saharaørken i nord, sahelisk halvørken i midtbeltet og savanne i sør. Hoveddelen av landets rundt 14 millioner innbyggere bor i sør, hvor forholdene ligger bedre til rette for jordbruk enn i ørkenlandskapet i nord. Mali har ingen tilgang til havet, og mange har derfor slått seg ned langs til den største vannkilden i landet, Niger-elva.

Mali er et multi-etnisk og flerspråklig samfunn. Siden frigjøringen fra Frankrike i 1960 har fransk vært offisielt språk, men tales kun av en høyt utdannet elite. Bambara, som er det viktigste språket i landet, er førstespråk for 40 % og kommunikasjonsspråk for ytterligere 40 % av befolkningen. Andre viktige språk i Mali er fulfulde (peul), soninké og songhai. De mindre talte språkene bomu, bozo, dogon, minyanka, senoufo, tamachek (tuareg), hassaniyya (maurisk), malinké og khashonké, har alle juridisk status som nasjonale språk (Skattum 2008).

Fra januar 2016 er Mali administrativt inndelt i ti regioner (Kayes, Koulikoro, Sikasso, Ségou, Mopti, Timbuktu, Gao, Kidal, Taoudéni og Ménaka). Regionene består hver av mellom fire og sju *cercles* (en administrativ enhet som ble etablert under kolonitida og som ikke har noen presis ekvivalent på norsk, men som i mangel av en mer presis term kan oversettes med «fylke»). Disse igjen består av 703 kommuner. Hovedstaden Bamako har en spesiell status som distrikt, bestående av seks kommuner.

Parallelt med den formelle administrative strukturen, som ledes av folkevalgte, finner man ulike tradisjonelle maktstrukturer. De fleste etniske grupper i Mali er hierarkisk oppbygd, etter kjønn (menn står over kvinner), alder (eldre står over yngre) og sosial klasse, ofte kalt «kaste». I dette kastesystemet, basert på arbeidsdeling mellom ulike profesjonsbaserte grupper, står «frie» menn over profesjonsgrupper som smeder, snekkere og skalder.⁵ Denne hierarkiske inndelingen gjenspeiles også i lokalt lederskap. Landsbyoverhodet, som har det administrative ansvaret for en landsby, med fullmakt til å ta avgjørelser på vegne av fellesskapet, styre landsbyens økonomi og utnevne ledere under seg, er som regel den eldste mannen i den eldste «frie» slektslinjen. De lokale lederne har stor makt lokalt, og har, ved siden av løpende administrasjon og økonomistyring, ansvar for konflikthåndtering innad i gruppen og mellom gruppen og verden utenfor. Lokale ledere har således ofte like stor makt som lokale folkevalgte, og spiller en nøkkelrolle i lokale konflikter.

⁴ Mens Malis første president etter omveltningene, Alpha Oumar Konaré (1992-2002), har fått et godt politisk ettermæle, har Amani Touré (kalt ATT), som var president fra 2002 til han ble avsatt ved et kupp i mars 2012, noen uker før et presidentvalg han uansett ikke var kandidat til, et mindre positivt politisk ettermæle. Korrupsjon og neo-patrimonialisme, som alltid har vært en del av Malis styresett, nådde nye høyder under ATT, og er en av forklaringene på hvorfor krisa i nord oppsto så tilsynelatende brått i 2012.

⁵ I de etniske gruppene som hører til den store mandé-familien, står «frie» menn (horon, fra arabisk *hurr*) over ulike profesjoner (kalt nyamakala). En persons tilhørighet til et sosialt sjikt gjenspeiles i personens familienavn. Eksempler på horon-navn i en mandé-sammenheng er Keita, Traoré og Coulibaly, mens eksempler på nyamakala-navn er Diabaté, Kanté og Doumbia. Mange andre etniske grupper i regionen, for eksempel fulani og tuareg, er også hierarkisk organisert på lignende måter.

3. SAHEL – SMUGLING OG KRIMINALITET

Sahel, overgangssonen mellom Sahara og savannen, dekker hele eller deler av landene fra Senegal i vest via Tsjadsjøen til Sudan i øst. Store deler av området består av et karrig ørkenlandskap hvor livsvilkårene er svært utfordrende.

I den nordlige delen av Sahel har befolkningen hovedsakelig livnært seg av nomadisk dyrehold. I de sørlige delene er jordbruk den mest utbredte næringen. I hele området er handel en viktig levevei.

I flere hundre år har det gått viktige regionale handelsruter gjennom området. Gjennom den trans-sahariske handelsruta ble gull, salt og slaver transportert mellom Afrika sør for Sahara, middelhavslandene og Levanten fra rundt 800-tallet og frem til 1400-tallet. Gjennom berbiske handelsfolk ble islam spredd langs handelsrutene fra Midtøsten til Afrika sør for Sahara.

Smugling har helt siden nasjonalstatenes opprinnelse vært utbredt i dette området. Subsidiert mat og drivstoff fra Algerie fraktes sørover, mens kveg og sigaretter fraktes nordover fra Mali, for kun å nevne et par eksempler. Slik handel, selv om den *de facto* er ulovlig, har vært allment kjent og sosialt akseptert, fordi den til en viss grad har vært en overlevelsesmekanisme for innbyggerne i nord, blant annet under de lange tørkekatastrofene på 1970- og 80-tallet, hvor nordområdene mer eller mindre var overlatt til seg selv.

Men i det siste tiåret har den vestre delen av Sahel, i grenseområdene mellom Mauritania, Algerie, Mali og Niger, utviklet seg til å bli et friområde for smuglernettsverk og andre kriminelle grupper. Kriminelle nettsverk har utnyttet fraværet av myndigheter i det enorme ørkenområdet til å bygge opp en illegal økonomi basert blant annet på smugling av kinesisk-produserte våpen og narkotika fra Latin-Amerika. I en rapport om kriminalitet i Sahel viser Briscoe (2014) til at forholdene i mange svake, korrupte afrikanske stater generelt sett ligger til rette for at internasjonale smuglernettsverk kan etablere seg der, men at forholdene har vist seg å være særlig fordelaktige i Nord-Mali:

[...] Mali's openness to new entrants has been exceptional, and no more so than in its northern territory. Thinly populated, highly inaccessible in most parts and largely bereft of state services outside its three urban centres, northern Mali has traditionally relied on informal structures of governance, rooted in the tribal and caste arrangements of its four main ethnic groups – Tuaregs, Arabs, Fulani and Songhai – each of which is spread over several countries aside from Mali. While these structures may appear inhospitable to outsiders, the past decade provides ample evidence of a deepening presence among them of external actors, criminal, jihadist or state-based (Briscoe 2014, s. 23).

Rundt denne illegale økonomien har det oppstått en tilbyderøkonomi, hvor lokalbefolkningen får inntekter fra bilutleie, sjåførvirksomhet, beskyttelse av konvoier og innkreving av ulike skatter og avgifter for passering gjennom områder de har hevd på. Denne økonomien, som har oppstått i randsonen av de kriminelle nettsverkene, utgjør en betydelig inntektskilde og mulighet for sosial mobilitet for lokale befolkningsgrupper, i et område hvor annet inntektsbringende arbeid er nærmest fraværende (Scheele 2012; Strazzari 2015).

På midten av 2000-tallet ble den al-Qaida-lojale Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat (Salafistgruppen for preken og kamp, GSPC), en etterlevning etter den algeriske borgerkrigen, drevet ut av Algerie av de algeriske sikkerhetstyrkene. Cellene med bakgrunn i GSPC etablerte seg i øde og ukontrollerte områder i Nord-Mali, og ble gradvis knyttet sammen med deler av lokalbefolkningen gjennom ekteskap, handelsavtaler og annen kontakt. Den illegale økonomien ga gruppene muligheter for inntjening og de spesialiserte seg blant annet på narkotikasmugling, våpenhandel og bortføring av vestlige borgere mot løsepenger. På grunn av sin innblanding i kriminell aktivitet, blir jihadistene i området, blant annet Mokthar Belmokthar fra al-Qaida i det Islamske Maghreb (AQIM), gjerne omtalt som «røver-jihadister».

Maliske myndigheter har på sin side manglet både evne og vilje til å kontrollere de enorme økenområdene, dels fordi de geografiske og klimatiske forholdene gjør en effektiv kontroll nærmest umulig, dels fordi myndighetene selv har en betydelig egeninteresse i den svarte smuglerøkonomien. Sentralmyndighetene har tradisjonelt styrt området gjennom lokale stedfortredere, utvalgte eliter som har fått «sin» del av den svarte økonomien som kompensasjon for å forsvare myndighetenes interesser i området og svekke rivaliserende grupper.⁶

Situasjonen som oppsto i Nord-Mali i 2012 må ses i lys av de lovløse tilstandene som hadde utviklet seg i nordområdene det siste tiåret, med maliske myndigheters indirekte støtte. Da krisa inntraff i 2012, sto tre hovedaktører mot hverandre: de maliske sentralmyndighetene, tuaregopprørere i MNLA og jihadistgruppene, de fleste av dem al-Qaida-lojale. Alle de tre hovedaktørene hadde «sin» oppfatning om hva Nord-Mali skulle være:

At the heart of the conflict that flared up when the Malian army was attacked by Tuareg and other rebel formations in January 2012 were three distinct geopolitical visions. One was the notion of national liberation, fueling secessionist claims for an independent state in northern Mali that would be called “Azawad”. The second was that of returning this vast semi-desert region of Mali to the control of the capital, Bamako. The third – and most widely known outside Mali, was the emergence of a jihadist project pursuing the idea of an emirate in the Sahara, the establishment of a broader Islamist system governing through sharia law, and the potential embryo of an expanding caliphate (Strazzari 2015, s. 1).

⁶ Et eksempel på myndighetenes splitt og hersk-politikk i området, er måten de har utnyttet striden mellom ulike stammer blant tuareger og arabere på. Både tuareger og arabere er hierarkisk oppbygde grupper, hvor «aristokratiske» stammer som Ifoghas og Kunta står over vasall-stammer som Imghad og Tilemsi-Lamhar. President Touré, som ble avsatt i et militærkupp i 2012, brukte stridighetene mellom stammene aktivt i en splitt og hersk-politikk for å svekke de mektige Ifoghas og Kunta. En av strategiene for å oppnå dette var å tolerere Imghad og Tilemsi-Lamhars smugleraktiviteter i Sahel, og således gi dem betydelige inntektskilder. For en mer detaljert diskusjon om maliske myndigheters splitt og hersk-politikk i Nord-Mali, se Briscoe (2014) og Strazzari (2015).

4. KORT OM SIKKERHETSSITUASJONEN I DE ULIKE LANDSDELENE

Mens sikkerhetssituasjonen i nord med en viss grad av rimelighet kan sies å ha blitt forbedret etter den franske intervensjonen i 2013 og igjen etter fredsavtalen i 2015, har sikkerhetssituasjonen blitt forverret i andre deler av Mali i samme periode, særlig i Mopti-regionen i det sentrale Mali.

Dette kapittelet tar kort for seg hovedtrekkene ved sikkerhetssituasjon i de ulike regionene i Mali per september 2016. Av plasshensyn fokuseres det hovedsakelig på hendelser etter juni 2015, da Alger-avtalen ble undertegnet. For en løpende oppdatering av sikkerhetsrelaterte hendelser, vises det til de regelmessige rapportene fra FNs sikkerhetsråd, samt den løpende rapporteringen fra OCHA.

Blant annet på grunn av en permanent terrorfare, besluttet den maliske nasjonalforsamlingen i juli 2016 å forlenge unntakstilstanden frem til 29. mars 2017. Unntakstilstanden gjelder hele det nasjonale territoriet (France Diplomatie 2016).

4.1 SIKKERHETSSITUASJONEN I NORD

Malis nordområder regnes i denne sammenheng som regionene Timbuktu, Kidal og Gao, med regionhovedsteder med samme navn. Den nordlige delen av landet utgjør rundt halvparten av Malis areal, men har kun 10–15 % av landets innbyggere. Det meste av området er ørken. Nord-Mali er hovedsakelig bebodd av tuareger, men også mindre grupper arabere, fulanier og songhai, særlig i den sørlige delen i områdene ved Niger-elva.

Nordområdene var okkupert av MNLA og jihadistgrupper i 2012 og frem til den franske militære intervensjonen i januar 2013. Sett i kontrast med forholdene i 2012–13, må sikkerhetssituasjonen i Nord-Mali, på et overordnet nivå, kunne sies å være betydelig bedre i dag enn i den militære fasen av konflikten (U.S. Department of State 2016a).

Maliske myndigheter, støttet av internasjonale styrker, har i dag kontroll over hele nordområdet, med delvis unntak av Kidal-regionen, hvor sporadiske trefninger mellom væpnede grupper, hovedsakelig sekulære, etnisk baserte opprørsgrupper knyttet til Samordningsorganet for Azawad-bevegelser (CMA) og myndighetslojale militser, knyttet til den såkalte Plattformen, fortsatt finner sted. Denne konfliktlinjen dreier seg ikke utelukkende om forholdet til sentralmyndighetene (uavhengighet i Nord-Mali vs. lojalitet til sentralmyndighetene), men er like mye en intern maktkamp mellom de to tuaregstammene Ifoghas, som er knyttet til CMA, og Imghad, som er knyttet til Plattformen (Roger 2016a).⁷

Til tross for at myndighetene igjen er til stede i nordområdet, har de store utfordringer med å utøve autoritet og opparbeide seg legitimitet i området, som preges av en generell skepsis til myndighetene. Sikkerhetsstyrkene, støttet av

⁷ «Stamme» er i denne sammenhengen en oversettelse av det arabiske ordet *qabila* og det franske ordet *tribu*. Ordet «stamme» brukes som en betegnelse på en «forholdsvis autonom folkegruppe med felles kultur og territorium, og med en sosial organisasjon som er basert på ideen om medlemmenes innbyrdes slektskap» (SNL 2012). Landinfo er innforstått med at begrepet «stamme» ofte brukes upresist og misvisende, særlig i en afrikansk kontekst. Det har likevel ikke lyktes Landinfo å finne en mer adekvat oversettelse av den arabiske termen *qabila*. «Klan» er ingen god oversettelse, ettersom en stamme er en større enhet enn en klan, og klaner således er medlemmer av stammer.

MINUSMA, har i teorien kontroll på Nord-Mali, men i realiteten har de store utfordringer med å bevege seg fritt og utøve autoritet i området, i en slik grad at Briscoe (2014) antyder at væpnede grupper har den egentlige makten i området:

Within the context of ubiquitous armed factions and ongoing ethnic tensions, the Malian state has struggled to reassert itself in the north; indeed, it may even have contributed to some of these tensions through its eagerness to resume a normal presence. [...] Police have returned to the three main cities of the north and judges to two of them (but not Kidal), and their return has been welcomed in many communities. However, their authority remains tenuous and contested. According to one senior police officer in Bamako, last year the force was still unable to patrol outside city limits, while most of the policemen were unarmed and had “fear in their belly”. In Kidal, meanwhile, Malian troops only patrol in the company of MINUSMA peacekeepers, while all the departments of the Malians state are housed within the town hall. “Two powers are in Kidal” a Chadian army officer is reported to have commented, “the Malian government, which is in a sort of jail, and the armed Tuaregs, who are at home” (Briscoe 2014, s. 47).

Jihadistgruppene har stått bak flere angrep i Nord-Mali, hovedsakelig mot militære mål, offentlig ansatte, lokale folkevalgte og MINUSMA. Sivile har ikke vært noe systematisk mål for disse gruppene. Som følge av den militære intervensjonen, har jihadistgruppene den senere tiden forflyttet seg sørover, hvor brorparten av angrepene har funnet sted de siste par år (ICG 2016).

Væpnet kriminalitet representerer ifølge FNs sikkerhetsråd (UN Security Council 2016a) den viktigste sikkerhetstrusselen mot sivile i nord. Ifølge samme kilde var 30 % av alle sikkerhetsrelaterte hendelser i Gao og 40 % av alle sikkerhetsrelaterte hendelser i Timbuktu knyttet til kriminalitet. Væpnet kriminalitet rammer særlig handelsfolk, gjerne på markedsdager når penger og andre verdier er i sirkulasjon, og transportarbeidere under væpnede ran av kjøretøy. Organisert kvegtjuveri er også utbredt i regionen (HRW 2015).

Den utfordrende sikkerhetssituasjonen i nord har ført til at mange offentlige ansatte, herunder helsearbeidere, lærere og ansatte i politi og domstoler, har forlatt regionen. Store deler av Nord-Mali har i kortere eller lengre perioder derfor vært uten tilstedeværelse av myndighetene overhodet. I dag er flere offentlig ansatte tilbake i regionen som følge av en noe forbedret sikkerhetssituasjon, men fortsatt er en del skoler, helsestasjoner og offentlige kontorer stengt (HRW 2015; UK Home Office 2016).

4.2 SIKKERHETSSITUASJONEN I MIDTREGIONEN

Midtregionen regnes i denne sammenheng som Mopti-regionen og den nordlige delen av Ségou-regionen, i området mot grensen til Mauritania.

Midtregionen ble kun i begrenset grad direkte rammet av militære trefninger under krisa i 2012–13, og har i mange henseende falt i skyggen av nordområdet, dette til tross for at regionen er langt mer folkerik og økonomisk sett viktigere enn de grisgrendte, spredt befolkede ørkenområdene i nord. Regionen sto heller ikke på agendaen da Alger-avtalen ble undertegnet i juni 2015.

Sikkerhetssituasjonen i midtregionen ble brått forverret i begynnelsen av 2015. Væpnede grupper angrep sikkerhetsstyrker og andre militære mål i mindre byer som Nampala og Ténenkou. Flere MINUSMA-konvoier ble angrepet. Representanter for myndighetene og personer som ble mistenkt for å stå i ledtog med dem, ble truet og utsatt for brannstifting og andre typer alvorlige angrep, noen med dødelig utfall. Små landsbyer og tettsteder hvor myndighetene ikke var til stede, ble beleiret noen timer mens væpnede grupper holdt prekener og oppfordret til jihad.⁸

Det er imidlertid vanskelig å vite hvem som står bak angrepene, og hvilke motiver angriperne egentlig har. Trusselbildet i Midt-Mali er innfløkt og uklart, og det er ikke alltid mulig å skille mellom angrep fra væpnede grupper, ordinær kriminalitet og ulike typer interne oppgjør mellom enkeltpersoner, fraksjoner og grupper (ICG 2016, s. 10; Maïga 2016a).

I forbindelse med forverringen av sikkerhetssituasjonen i 2015 trakk representanter for myndighetene seg ut av regionen og skapte et sikkerhetsvakuum som måtte fylles av private aktører. Mange av de ulike etniske gruppene bevæpnet seg for å forsvare seg selv i mangel på beskyttelse fra myndighetene. En oppblomstring av ulike væpnede borgervern og militser i området har ført til et økende antall trefninger med dødelig utfall de siste årene.

Samtidig som at etableringen av borgervern har ført til økende vold, har paradoksalt nok myndighetenes tilbakekomst i området den siste tiden også skapt nye spenninger og frustrasjoner, særlig blant fulaniene, som er i flertall i denne regionen.⁹ Tilbakeføringen av sentralmyndighetene innebærer at befolkningen i området igjen må betale skatter og avgifter, noe de oppfatter som urimelig, ettersom de får begrenset hjelp fra myndighetene når de trenger det. Mange fulanier har også reagert kraftig på at myndighetene beslaglegger våpen som de hadde samlet for å beskytte seg da myndighetene ikke var til stede i regionen. Dette viser hvor lite tillit det er mellom myndighetene og befolkningen i området, særlig mellom fulani-befolkningen og sentralmyndighetene, og som gjør myndighetsutøvelse vanskelig (ICG 2016, s. 8-9).

Som tidligere nevnt, har jihadistgruppene trukket sørover og etablert seg i midtregionen, som følge av det militære nærværet i nord. Selv om lokalbefolkningen ikke er direkte mål for jihadistgruppene, fører deres tilstedeværelse til at det generelle voldsnivået i området heves. Når hæren gjennomfører patruljer på jakt etter islamistene, hevner islamistene seg på lokalbefolkningen som de blant annet anklager for å ha gitt informasjon om dem til sikkerhetsstyrkene. Dette skaper en voldsspiral som særlig rammer fulani-befolkningen (Sangaré 2016, s. 7).

⁸ For en kronologisk oversikt over de viktigste sikkerhetsrelaterte hendelsene i Mopti og Ségou fylker i tidsrommet fra januar 2013 og frem til mai 2016, se ICG 2016, vedlegg C.

⁹ Fulaniene (ofte kalt «peul» i en franskspråklig sammenheng) er en av de største folkegruppene i Mali etter manding (bambara, malinké med flere). Området Macina i det sentrale Mali regnes som et av gruppens kjerneområder, sammen med Fouta Djallon i Guinea, Fouta Toro i Senegal og Adamawa i Nigeria. Fulaniene, som er bosatt i et område som strekker seg fra Senegal i vest til Sudan i øst, er en av de største etniske gruppene i Vest-Afrika og kan anslås til rundt 20 millioner fordelt på flere land. Fulaniene er imidlertid ikke i flertall i noen nasjonalstat. Det å være en stor minoritet, men med begrensede muligheter til å få presidentembetet (ettersom den etniske «kjøttvekta» som regel avgjør valg i regionen), oppfattes som en felles skjebne for mange fulanier, og bidrar til å skape en følelse, reell eller ei, av kollektiv marginalisering og ekskludering.

Kriminalitetsnivået er høyt i regionen. Som i nord er bildet imidlertid uklart og skiftende, og det er vanskelig å vite hvorvidt man står overfor «ordinær» kriminalitet, angrep fra jihadistgrupper, myndighetslojale militser eller borgervern, eller interne oppgjør mellom enkeltpersoner eller grupper. De mange aktørene har ofte overlappende interesser, og utnytter den utfordrende sikkerhetssituasjonen og fravær av myndigheter til å tjene egen agenda (Maïga 2016a).

MINUSMA har hatt hovedfokus på nordområdene, og er lite til stede i midtregionen. Forverringen av sikkerhetssituasjonen i regionen har ført til planer om en forsterkning av FN-styrken i regionen. Som en del av sin antiterrorstrategi lanserte maliske myndigheter høsten 2015 Operasjon Seno (som betyr «jord» på fulfulde) for å bekjempe jihadistgrupper etter de mange angrepene i regionen i begynnelsen av 2015. Operasjonen har særlig fokus på Dogon-land (Bandiagara, Koro og Mopti) (Makadji 2015). Antiterroroperasjonen har skapt ny spenning i området, ettersom maliske sikkerhetsstyrker har stått bak overgrep mot personer, særlig fulanier, som de mener har gitt informasjon til jihadistgrupper.

4.3 SIKKERHETSSITUASJONEN I SØR

Bamako og områdene vest og sør for byen (mot grensen til Senegal, Guinea og Elfenbenskysten) er det mest folkerike og økonomisk viktigste området i Mali. Regionen har vært det roligste området etter krisa som oppsto i 2012, og har vært spart for kamphandlinger, med unntak av kampene i forbindelse med militærkuppet i mars 2012, som i liten grad rammet sivile.

I fylkene Kayes, Sikasso og Koulikoro har det vært få sikkerhetsrelaterte hendelser, og sikkerhetssituasjonen må således kunne anses som relativt stabil. De viktigste sikkerhetsutfordringene i området er kriminalitet og lavintensive spenninger mellom befolkningsgrupper, men omfanget er betydelig lavere i sør enn i midtregionen og i nord.

En væpnet islamistcelle, trolig knyttet til Ansar al-Din, kalt Katibat Khalid Ibn Walid, ledet av malieren Souleymane Keita, har etablert seg i Sikasso-regionen i grenseområdene mot Elfenbenskysten. I juni 2015 sto gruppen bak flere angrep i regionen, hovedsakelig mot militære mål. I juli samme år gikk maliske sikkerhetsstyrker til motoffensiv, og angrep gruppens leire i Sama-skogen. Til tross for at gruppen ble svekket som følge av motoffensiven, skal gruppen fortsatt være operasjonell (Carayol 2015a). Det er første gang en terrorgruppe har etablert seg så langt sør i landet.

Utfordringene i den sørlige delen av landet er likevel først og fremst knyttet til fattigdom og utvikling, og ikke til sikkerhetsrelaterte forhold. De siste årene har et betydelig antall internt fordrevne tatt tilhold i regionen, noe som har satt en i utgangspunktet dårlig utbygget infrastruktur (mat, helse, skole og så videre) under ytterligere press.

4.3.1 Bamako

Som Malis hovedstad og landets økonomiske og politiske sentrum, har Bamako et betydelig større nærvær av politi, domstoler og andre representanter for myndighetene enn andre deler av landet, også større provinsbyer som Kayes, Ségou, Mopti og så videre. Dette innebærer at sikkerhetssituasjonen i en viss forstand er bedre i Bamako enn i andre deler av landet.

Den viktigste sikkerhetsrelaterte utfordringen i Bamako er terrortrusselen, som særlig er rettet mot vestlige mål. Flere store terrorhandlinger, som for eksempel angrepet på Radisson Blu-hotellet i mars 2015, har funnet sted i Bamako, og terrorfaren anses som permanent.

Kriminalitetsnivået er høyt og stigende i Bamako, som i resten av landet. Væpnede ran og annen alvorlig kriminalitet, ofte med dødelig utfall, har økt de siste årene.

5. VÆPNEDE GRUPPER

De væpnede gruppene som er til stede i Mali utgjør et konglomerat av ulike utbrytergrupper og fraksjoner, med ulike agendaer, varierende styrkeforhold seg imellom og med stadig skiftende allianser.

I dette avsnittet skilles det mellom tre ulike typer væpnede grupper¹⁰:

- Etnisk baserte (opprørs)grupper
- Myndighetslojale militser
- Jihadistgrupper

I realiteten skygger en slik skjematisk inndeling for det faktum at kategoriene glir over i hverandre og delvis overlapper. Et eksempel som kan illustrere hvor kompleks og omskiftelig situasjonen er, er karrieren til den kjente tuareglederen Alghabass Ag Intallah. Før krisa i 2012 representerte Alghabass Ag Intallah, sønn av Intallah Ag Attaher, lederen for Ifoghas-tuaregene, Kidal-regionen i parlamentet i Bamako, og støttet den daværende presidenten. Da krisa var et faktum i 2012, sluttet han seg til den tuaregbaserte separatistgruppen MNLA, og deretter jihadistgruppen Ansar al-Din. Etter den franske intervensjonen i 2013 brøt han ut av Ansar al-Din, tok med seg 80 % av gruppen og etablerte først Mouvement Islamique de l’Azawad (Den islamske Azawad-bevegelsen, MIA), som deretter slo seg sammen med Haut Conseil pour l’Unité de l’Azawad (Rådet for Azawads enhet, HCUA) (Briscoe 2014; Marchal 2013). HCUA er en av partene som har underskrevet Alger-avtalen, noe som innebærer at Intallah er en av de maliske myndighetenes forhandlingspartnere, til tross for at han har vært knyttet til intet mindre enn tre væpnede militser (MNLA, MIA, HCUA) og en væpnet islamistisk gruppe (Ansar al-Din).

De væpnede gruppene synes i begrenset grad å være styrt av ideologi og politiske mål, men fremstår heller som et verktøy for å drive maktkamp og skaffe seg innflytelse lokalt og en plass ved bordet ved fredsforhandlinger og høste økonomiske fordeler i avvæpningsfasen. Som det vil fremgå av oversikten under, har antallet væpnede grupper økt de siste årene. Økningen kan åpenbart settes i sammenheng med fredsforhandlingene og påfølgende demobiliserings-, avvæpnings- og re-integreringsprosesser (DDR). Som forskeren Ibrahim Maïga påpeker, har antallet

¹⁰ Væpnede grupper brukes i dette notatet som en samlebetegnelse på alle typer ikke-statlige grupper som bruker væpnet makt. Konseptuelle skiller mellom begreper som «milit», «opprørsgruppe» og «paramilitære grupper» diskuteres ikke i notatet.

opprørsgrupper steget i takt med de ulike etappene av fredsforhandlingene (Ouagadougou i 2013 og Alger i 2014 og 2015):

A chronological interpretation of the crisis reveals that their creation, partly motivated by the need of representativity, occurred, in most cases, either in anticipation of or in reaction to the cycle of negotiations. [...] Since the outbreak of the crisis in 2012 the number of armed groups associated with the peace process has risen from two (MNLA and HCUA) to eight (MNLA, HCUA, MAA 1, CMFPR I, MAA 2, CPA, CMFPR II, GATIA). The increase took place in three phases that tally with the calendar of the peace negotiations. (Maïga 2016b, s. 1-2).

Under følger en beskrivelse av de ulike opprørsgruppene som opererer i Mali i dag. Gitt det komplekse, omskiftelige og uoversiktlige konglomeratet av væpnede grupper som finnes i landet, er oversikten ikke uttømmende, men kun ment som en summarisk oversikt over situasjonen slik den fremstår medio 2016.

5.1 ETNISK BASERTE (OPPRØRS)GRUPPER

Etnisk baserte (opprørs)grupper regnes i denne sammenheng som sekulære tuareg- og arabiskbaserte grupper i Nord-Mali som har deltatt i væpnede trefninger i Nord-Mali fra 2012 og fremover.

Nord-Mali kjennetegnes av flere tuaregopprør, fra 1960-tallet, 1990-tallet og 2000-tallet. Ifølge ICG (2012) bærer ufullstendige løsninger på det ene opprøret i seg kimen til det neste:

For example, the post-conflict period that followed the rebellions of the 1990s contained the seeds of the 2006 uprising just as the current rebellion is partly a result of the incomplete settlement of the 2006 crisis. With each conflict, memories of unpunished crimes that were not officially recognised in the past resurface. Stories of massacres, the poisoning of wells and forced exile from 1963, and the bloody settling of scores carried out by pro-government militias against Tuareg civilians in the 1990s are passed down to each new generation of fighters and shape the collective memory of a history marked by violence and suffering (ICG 2012, s. 2).

Mens de ulike opprørsgruppene har røtter i den samme historiske konteksten av sykliske opprør mot den maliske sentralmakten, representerer de like fullt ulike etniske grupper, stammer og økonomiske og politiske interesser. Gruppene skiller seg også fra hverandre med hensyn til agenda, kapasitet og mål. De tre viktigste gruppene er som følger¹¹:

5.1.1 Mouvement National pour la Libération de l'Azawad

Den nasjonale bevegelsen for frigjøringen av Azawad (MNLA) er en politisk-militær gruppe, bestående hovedsakelig av tuareger, til tross for at den selv fremstiller seg som en gruppe som representerer alle etniske grupper i nord. MNLA ble etablert i 2010 etter sammenslåingen av Mouvement National de l'Azawad (Den nasjonale Azawad-bevegelsen, MNA) og Mouvement Touareg du Nord-Mali

¹¹ For en mer detaljert, men likevel lettfattelig presentasjon av de viktigste opprørsgruppene i Mali, se Maïga 2016b.

(Tuaregbevegelsen i Nord-Mali, MTNM), og ble styrket av krigerne som returnerte fra Libya etter intervensjonen i 2011. Målet for MNLA er opprettelsen av en selvstendig Azawad-stat i Nord-Mali. Våren 2012 tvang MNLA den maliske hæren til retrett fra nord, og proklamerte at Azawad-republikken var etablert. MNLA ble imidlertid etter kort tid satt til side av jihadistgrupper som Ansar al-Din og MUJAO, som skulle kontrollere nordområdene i ti måneder frem til den franske intervensjonen i januar 2013. MNLA er likevel fortsatt en tung aktør i nord, og en viktig forhandlingspart i Alger-forhandlingene.

5.1.2 Haut Conseil pour l'Unité de l'Azawad

Rådet for Azawads enhet (HCUA) ble etablert i mai 2013 som et resultat av sammenslåingen av Azawads høye råd (Haut Conseil pour l'Azawad, HCA) og Azawads islamske bevegelse (Mouvement Islamique de l'Azawad, MIA), som sprang ut av islamistgruppen Ansar al-Din. Gruppen består hovedsakelig av Ifoghas-tuareger og tidligere Ansar al-Din-krigere som er lojale til Ifoghas-stammens amenokal (leder), Intallah Ag Attaher. Gruppen ledes av hans sønn, Mohammed Ag Intallah. I juni 2016 anklaget den franske forsvarsministeren HCUA, som fremstiller seg som en sekulær organisasjon, for å drive et dobbeltspill med islamistgruppen Ansar al-Din, noe de selv avviser (AFP 2016).

5.1.3 Mouvement Arabe de l'Azawad

Den arabiske Azawad-bevegelsen (MAA) ble etablert i april 2012 under navnet Azawads nasjonale frigjøringsfront (Front de Libération Nationale de l'Azawad, FLNA). Gruppen består hovedsakelig av berrabiche-arabere, mange av dem tidligere soldater i den maliske hæren, men også personer med bånd til islamistgruppen MUJAO, og ble opprettet for å forsvare arabiske interesser i Timbuktu da MNLA ekspanderte i 2012. MAA er i dag splittet i en opprørsgruppe (MAA 1) og en myndighetslojal gruppe (MAA 2). MAA har vært involvert i flere væpnede kamper i Nord-Mali. MAA har selv oppgitt å ha 500 krigere, men tallene er usikre.

I forbindelse med fredsforhandlingene som førte frem til Alger-avtalen i juni 2015, slo disse tre gruppene, MNLA, HCUA og MAA 1, sammen med CPA og CM-FPR II, seg sammen i en felles front, Coordination des Mouvements de l'Azawad (Samordningen av Azawad-bevegelser, CMA).

5.2 MYNDIGHETSLOJALE MILITSER

Den maliske konflikten beskrives vanligvis som konflikt mellom tre parter: den dysfunksjonelle maliske hæren som forsvarer en svak malisk stat, tuaregopprørere som kjemper for et selvstendig Azawad og al-Qaida-lojale islamistgrupper som kjemper for et islamsk kalifat i nord. Denne fremstillingen er ifølge Boisvert (2015, s. 272) ufullstendig, fordi den ikke regner med lokalbefolkningen, som ved ulike kriser, som for eksempel under tuaregopprøret på 1990-tallet og okkupasjonen av nordområdene i 2012, har organisert seg i væpnede militser, for å beskytte seg selv i myndighetenes fravær.

Maliske myndigheter har i teorien kontroll over Nord-Mali, men driver maktutøvelse gjennom myndighetslojale militser, for å unngå tap i et område av landet som de ikke får helt taket på. Hvor nære bånd som finnes mellom de myndighetslojale militsene og myndighetene, er vanskelig å vurdere, men det anerkjente magasinet Jeune Afrique går så langt som å påstå at maliske myndigheter har «outsourcet»

sikkerheten i nord til myndighetslojale militser, som de selv omtaler som «patriotiske styrker» (Roger & Thienot 2015). Som Boisvert (2015) påpeker, har myndighetslojale militser blitt brukt i mange afrikanske konflikter, blant annet fordi de er billigere og mer fleksible enn en regulær hær, og fordi deres kjennskap til lokale forhold gjør dem mer effektive i områder som de regulære sikkerhetsstyrkene ikke behersker like godt.

Et slikt stedfortreder-styre i nord er ikke noe nytt i malisk sammenheng, men går inn i en historisk tradisjon hvor myndighetene har styrt gjennom «lojale krefter», særlig med det formål å holde tuaregene i sjakk.

Under følger en skjematisk oversikt over de viktigste myndighetslojale militsene per september 2016. Det må understrekes at de ulike gruppene som nevnes her, er forskjellige både med hensyn til bakgrunn, kapasitet og motiver. Selv om gruppene anses som myndighetslojale, er de likevel først og fremst drevet av høyst forskjellige, lokale agendaer (Simpson 2016).

5.2.1 Groupe Autodéfence Touareg Imghad et Alliés - GATIA

Den tuaregbaserte selvforsvarsgruppen knyttet til Imghad-stammen, kjent under forkortelsen GATIA, ble etablert i august 2014 etter den maliske hærens nederlag i Kidal samme år. Gruppen, som er ledet av tidligere general i den maliske hæren El Hajj Ag Gamou, er lojal til sentralmyndighetene i Bamako, og mange av medlemmene har tidligere tjenestegjort i de maliske væpnede styrkene. I tillegg til å være myndighetenes forlengede militære arm i nord, er gruppen også et resultat av en underliggende, langvarig konflikt mellom tuaregstammene Ifoghas og Imghad. Gruppen er en viktig aktør i nord, og har deltatt i flere kamper i Nord-Mali siden den ble etablert i 2014, senest mot CMA i Kidal i juli 2016 (Roger 2016a).

5.2.2 Ganda-militsene

Ganda Koy («landets herrer» på songhai) oppsto som væpnede borgervernsgrupper i Nord-Mali under tuaregopprøret på 1990-tallet, med formål å forsvare songhaiere mot angrep fra tuareger og arabere. Gruppen besto hovedsakelig av tidligere soldater fra den maliske hæren. Etter å ha kjempet mot tuaregene i opprøret på 1990-tallet, lot krigerne seg avvæpne etter fredsavtalen i 1995 og gjenopptok sine sivile liv. Mens tuaregene ansås for å være «vinnerne» av fredsavtalen, opplevde de svarte folkegruppene (i hovedsak songhai og fulani) at de ikke fikk «sin» del av godene. Mens tidligere tuaregopprørere ble «premiert» med høye stillinger i hæren, måtte songhaiene søke på vanlig måte (Boisvert 2015). Fredsavtalene har derfor, paradoksalt nok, lagt grunnen for rase-basert politikk som har forsterket kløften mellom «hvite» folkegrupper (tuareger og arabere) og «svarte» folkegrupper (særlig songhai og fulani) i nordområdene og i de sentrale delene av Mali. Følelsen av å være forfordelt har beredt grunnen for at militsene igjen ble aktivert rundt 2012.

I 2011, etter en periode med forverret sikkerhetssituasjon i nord, gjenoppsto Ganda Koy etter å ha vært mer eller mindre sovende siden 1996. Lokale Ganda Koy-militser kjempet ved siden av den maliske hæren i 2012, uten at det nødvendigvis dreide seg om et koordinert samarbeid. Motivasjonen for gruppen er å forsvare seg selv og det forente Mali mot tuaregene. En ung songhai, født i Bamako, som hadde sluttet seg til Ganda Koy i nord, begrunnet valget sitt slik:

Let's face it! Tuareg do not want to share a country with us. They feel that we are inferior. Before [the 2012 crisis], we did not understand that this is our land that they want. Before they invented Azawad, this was the Sonhai Empire, the Ghana Empire, and the Mali Empire. They will have to understand that we Black sedentary [people], we are the owners of the land. The time when we were divided and controlled by the enslavers is over. Before, we did not realize this. [...] And we are ready to die to defend our land against those narco-terrorists (Boisvert 2015, s. 285).

Ganda Iso («landets sønner») oppsto i 2008–09 av samme grunner som Ganda Koy, men med en annen etnisk profil. I mangel på myndigheter som kunne beskytte dem mot angrep utenfra, særlig fra tuareger, dannet fulaniene en egen milits for å forsvare seg.

Både Ganda Koy og Ganda Iso består av mindre, lokale enheter, uten noen sterk sentral ledelse, koordinering eller agenda. Ifølge Boisvert (2015) har begge militsene stått bak målrettede angrep på tuareger, og har hatt en sterkt rase-basert retorikk.

Etter den internasjonale intervensjonen i 2013 er ikke Ganda Koy og Ganda Iso lenger involvert i kamper utenfor «egne» kjerneområder, slik de var i 2012–13. I dag har rekruttene fra sør vendt tilbake, og de ulike Ganda-militsene er nå tilbake på sine opprinnelsessteder, hvor de utfører politioppgaver i områder hvor politiet enda ikke er tilbake. Lokale Ganda-militser har aktivt kjempet mot CMA i sine hjemmeområder, hvor den maliske staten eller GATIA ikke er til stede. De bidrar også med etterretningsinformasjon og annen støtte til GATIA (Boisvert 2015).

I 2012 slo Ganda Koy og Ganda Iso seg sammen med fire mindre grupper og dannet Coordination des mouvements et forces patriotiques de Résistance (CM-FPR I), som senere ble splittet i to (CM-FPR I og II). I juni 2014 slo CM-FPR I seg sammen med MAA og GATIA i den såkalte Plattformen, som er en av partene som underskrev Alger-avtalen i juni 2015.

5.3 JIHADISTGRUPPER

5.3.1 Kort om islam i Mali

Mer enn 90 % av Malis befolkning er sunni-muslimer. De fleste muslimer i Mali praktiserer sufi-islam,¹² men andre, mer konservative retninger, som wahhabisme, er på rask fremmarsj, særlig på grunn av tung misjonering fra Saudi-Arabia.¹³ Ifølge Sommerfelt, Hatløy & Jesnes (2015) er islam stadig mer synlig i det offentlige rom, blant annet gjennom en økning i nye moskeer, muslimske organisasjoner (særlig kvinne-organisasjoner), muslimske skoler (madraser) og stadig oftere kringkasting av religiøse taler på radio og fjernsyn. De religiøse ledernes motstand mot lovforslaget om en ny, mer liberal familielov i 2011 er også et tegn på at det maliske

¹² Sufisme: Mystisismetradisjon innen islam. Retningen oppsto som en asketisk bevegelse i Irak på 700-tallet, og er i dag utbredt over hele verden, ikke minst i Nord- og Vest-Afrika. Sufismen slik den praktiseres i Vest-Afrika i dag er a-politisk, og vektlegger spiritualitet og det individuelle forholdet til Gud. Tilhengerne er gjerne med i organiserte fellesskap (kalt sufi-ordener), dog i mindre grad i Mali enn i enkelte andre land i regionen, for eksempel Senegal.

¹³ Wahhabisme har vært til stede i Mali siden 1940-tallet, men har de senere årene hatt en sterk vekst. Ifølge tall fra en undersøkelse som ble gjennomført av norske FAFO i Sør-Mali i 2014 (som sitert i Sommerfelt et al. 2015) anser 11 % av respondentene seg som wahhabier.

samfunnet går i en mer konservativ, religiøs retning. Likefult praktiserer det store flertallet av maliere sufi-islam, en ikke-voldelig, spirituell retning innen islam. Selv om et lite mindretall av maliere støtter jihadistiske grupper, anser det store flertallet maliere disse gruppene for å være fremmedelementer som de ikke ønsker at skal være til stede i landet, og de fleste maliere reagerte med avsky mot den strenge formen for islam som ble innført i Nord-Mali da jihadistgruppene hadde kontrollen der.

5.3.2 Generelt om jihadistgruppene

Jihadistgruppene¹⁴ etablerte seg i Nord-Mali på begynnelsen av 2000-tallet, og klarte, gjennom blant annet inntekter fra smugling og annen kriminalitet, samt ekteskapsinngåelser og handelsavtaler med lokale familier, å befestet sin posisjon i området. Da MNLA tok kontroll over viktige områder i nord i 2012, benyttet islamistgruppene muligheten som åpnet seg og heftet seg på opprøret. Ved slutten av 2012 hadde de kontroll over nordområdet (Timbuktu, Gao og Kidal), samt en del av det sentrale Mali.

Den franske militære intervensjonen lyktes med å drive islamistene ut av de store byene i nord og spre dem, men klarte ikke å fjerne dem. Mens en del krigere ble drept i angrepene, trakk mange seg tilbake og omgrupperte. Gruppene er i dag i ferd med å forsterke sin posisjon i Mali, nå i det mer folkerike og økonomisk viktige sør, hvor nye grupper (eller nye fraksjoner av allerede eksisterende grupper), har sett dagens lys de siste par årene.

Organisasjonene har ulik struktur, kapasitet og formål, men alle synes i en eller annen forstand å ha bånd til al-Qaida i det islamske Maghreb (AQIM).¹⁵

De jihadistgruppene som etablerte seg i Nord-Mali på 2000-tallet hadde en tydelig «arabisk», særlig algerisk, profil. Mange peker på at jihadistgruppene i dag har blitt «afrikanisert» (Carayol 2015a), gjennom lokal rekruttering, særlig av fulanier, men også fra andre «svarte» folkegrupper fra sør, til grupper som Macinas frigjøringsfront (FLM) i Mopti-regionen og Katibat Khalid Ibn Walid i Sikasso-regionen. Krikerne i disse gruppene har familietilhørighet og støttespillere i området, og i motsetning til utlendinger og tuareger og andre «hvite» folkegrupper, gjør utseende, språk og kultur at krikerne i FLM og Katibat Khalid Ibn Walid kan gli ubemerket inn i lokalsamfunn som de kjenner godt, og skjule seg for etterretningstjenesten og den maliske hæren, uten å bli tystet på av lokalbefolkningen (Carayol 2015a).

Jihadistgruppene har stått bak utallige små og store angrep og terroranslag de siste årene. De fleste angrepene har vært småskala-angrep, hovedsakelig rettet mot den maliske hæren, myndighetspersoner og MINUSMA (UN Security Council 2016a), men i den senere tid har gruppene også gjennomført store, spektakulære terroranslag mot sivile, da særlig vestlige borgere, i flere høyprofilerte terroranslag som for eksempel angrepet på Radisson Blu-hotellet i Bamako i mars 2015.

Den religiøse forankringen til disse gruppene kan også diskuteres; selv om de fleste av dem har et vagt formulert mål om å etablere et islamsk kalifat i regionen, synes

¹⁴ For en diskusjon om benevelser på ulike typer islamisme, se ICG 2005.

¹⁵ Det er ikke kjent at Den islamske staten (IS) skal ha terrorceller i Mali. IS har så langt ikke etablert seg i Vest-Afrika, med et mulig unntak av Boko Haram, som skal ha sverget lojalitet til IS i 2015 (Rémy 2016).

den religiøse dimensjonen i realiteten å være underordnet andre hensyn, herunder økonomiske, for disse gruppene.

Under følger en skjematisk oversikt over de viktigste jihadistgruppene som er til stede i Mali i dag (informasjon basert på France 24 2015; Maïga 2016b; UN Security Council 2016a, 2016b; U.S. Department of State 2016a, 2016b, 2016c, 2016d). Bildet fremstår som skiftende og innfløkt, med grupper, fraksjoner, og lojalitetsbånd som endrer seg over tid, og det må derfor tas høyde for hurtige endringer med hensyn til navn på de ulike gruppene, nye fraksjoner, skifte av lederskap og så videre. For en kronologisk oversikt over terroranslag, vises det til de regelmessige rapportene fra FNs sikkerhetsråd om situasjonen i Mali.

5.3.3 Al-Qaida au Maghreb Islamique

Al-Qaida i det islamske Maghreb (AQIM/AQMI) har sin opprinnelse i den algeriske borgerkrigen på 1990-tallet, og sprang ut av den algeriske terrorgruppen GSPC. AQIM er en regional organisasjon som foruten Nord-Mali og bastionen Timbuktu, er til stede flere steder i Sahara-Sahel-regionen, blant annet i nordøstre Algerie, Libya, Niger og Burkina Faso. Gruppen har stått bak en rekke terroranslag i regionen, og er blant gruppene som mistenkes for å stå bak angrepet på det amerikanske konsulatet i Benghazi, Libya i 2012. I Mali har AQIM blant annet stått bak angrep på MINUSMA i Kidal og Timbuktu i 2015 og angrepet på Radisson Blu-hotellet i Bamako i mars 2015. AQIM står også bak en rekke kidnappinger av vestlige borgere med krav om løsepenger.

5.3.3.1 Al-Mulathamun-bataljonen

AMB er en utbrytergruppe fra AQIM som ble etablert av Mokhtar Belmokhtar i 2012, og som også har gått under navnet al-Muwaqqi'in bid-Dam («de som signerer i blod»). I 2013 slo AMB seg sammen med MUJAO og dannet gruppen al-Murabitun. I 2015 skal gruppen ha slått seg sammen med AQIM igjen. Gruppen antas blant annet å stå bak angrepet på det delvis Statoil-drevne gassanlegget i In Amenas i Algerie i 2013.

5.3.4 Mouvement pour l'Unité et le Jihad en Afrique de l'Ouest

Bevegelsen for enhet og jihad i Vest-Afrika (MUJAO) sprang ut av AQIM, og ble etablert som selvstendig gruppe i 2011. Gruppen ble først kjent da den tok på seg ansvaret for bortføringen av tre europeiske hjelpearbeidere fra de Polisario-styrte flyktingleirene i Tindouf i Algerie i oktober 2011, og har senere stått bak flere terrorangrep, særlig mot militære mål, og bortføringer, herunder kidnappingen av syv algeriske diplomater fra Gao i 2012.

5.3.5 Ansar al-Din

Ansar al-Din (AAD)¹⁶, som ledes av den tidligere tuareglederen Iyad Ag Ghali, ble etablert i 2011 og består hovedsakelig av tuareger fra Ifoghas-stammen som har brutt med MIA og senere HCUA. ADD har sitt hovedsete i Kidal i Nord-Mali. Gruppen tok, sammen med AQIM og MUJAO, over store deler av Nord-Mali i 2012, men ble drevet ut av området som følge av den franske intervensjonen. ADD har blant annet

¹⁶ Det fulle navnet er Jum'a Ansar al-Din al-Salafiyya («Salafistgruppen av troens forsvarere»). Navnet skrives ofte Ansar Dine eller Ansar Eddine i en franskspråklig sammenheng.

tatt på seg ansvaret for flere angrep på militære mål og offentlige bygninger, herunder massakren på maliske soldater ved Aguelhok i 2012. Etter den franske intervensjonen ble ADD svekket, men synes å ha forsterket sin posisjon igjen fra 2015, og har ekspandert sørover, hvor de har etablert seg i Mopti-regionen under navnet Macinas frigjøringsfront og i sør under navnet Khalid Ibn Walid-cellen.

5.3.5.1 Front de Libération de Macina

Macinas frigjøringsfront (FLM) skal ha blitt etablert i begynnelsen av 2015, og er ifølge ISS (2016) en katibat (celle/brigade) under Ansar al-Din-paraplyen.¹⁷ ICG (2016, s. 12) omtaler FLM som en uklar neksus av mindre enheter uten noen felles struktur eller mål. Den skal være ledet av fulanien Hamadoun Koufa, en kjent, radikal predikant fra Mopti-regionen som er beryktet for å holde flammende prekenes mot maliske myndigheter på fullt. Ifølge Carayol (2015b) skal FLM opprinnelig ha vært væpnede borgervernsgrupper bestående hovedsakelig av fulanier, som senere har blitt radikalisert, mens Maïga (2016b) opplyser at mange av gruppens krigere er avhoppere fra MUJAO. Gruppen har hovedsakelig angrepet militære mål og myndighetspersoner i Macina, et historisk fulani-dominert område som strekker seg fra den mauritanske til den burkinske grensen, med sentrum rundt byen Mopti. FLM antas også å stå bak gisselaksjonen på Hotell Byblos i Sévaré utenfor Mopti i august 2015, hvor tretten personer, fire maliske militære og fem sivile som arbeidet for MINUSMA i tillegg til fire terrorister, ble drept. Ifølge ICG (2016) kjenner man ikke til FLMs eventuelle kommandolinjer eller politiske mål. Samme kilde opplyser videre at gruppen skal ha en lokal finansiering, ikke gjennom inntekter fra skattlegging og avgifter for passering som i nord, men gjennom økonomisk støtte fra sympatiserende handelsmenn i Macina. Ifølge maliske og franske etterretningskilder (som sitert i ICG 2016, s 13-14) skal gruppene til sammen bestå av et sted mellom 150 og 200 krigere med enkelt utstyr (kalasjnikov, granatkastere, motorsykler og noen firehjulstrekkere med mitraljøser).

5.3.5.2 Katibat Khalid Ibn Walid

Khalid Ibn Walid skal være en celle i Ansar al-Din, og er sammen med FLM ofte omtalt som Ansar al-Din Sør. Cellen er hovedsakelig aktiv i Sikasso-området i Sør-Mali, i grenseområdet mot Elfenbenskysten. Gruppens emir skal være Souleymane Keita, som tidligere kjempet sammen med Iyad Ag Ghali i Ansar al-Din i 2012. Gruppen skal bestå av rundt 200 krigere fra blant annet Sør-Mali, Elfenbenskysten og Burkina Faso. Gruppen skal være så sammenflettet med FLM at det er usikkert hvorvidt dette virkelig er to separate grupper.

5.3.6 Lokal støtte til væpnede islamistgrupper

I dekingen av jihadistgruppens okkupasjon av nordområdene i 2012 tegnes det ofte et unyansert bilde av disse gruppene som sterkt mislikt av lokalbefolkningen. Forskningslitteraturen peker imidlertid på at gruppene har betydelig støtte i deler av befolkningen, og at denne støtten ikke nødvendigvis er forankret i en religiøs

¹⁷ Maïga (2016b, s. 7-8) mener at Hamadoun Kouffa leder Katibat Ansar al-Din Macina, og at denne gruppen er distinkt fra FLM, som skal være ledet av Hamadoun Founè. Den førstnevnte skal være en jihadistgruppe, mens den siste skal være en fulani-basert selvforsvarsgruppe. ICG (2016, s. 10-12) mener på sin side at de ulike gruppene i Midt-Mali ikke så lett kan skilles fra hverandre.

overbevisning, men har mer instrumentelle årsaker, som forbedret sikkerhet, forretningsmuligheter og så videre:

It is of course untrue to say that all parts of northern Mali society approved of Islamist rebels, or brokered alliances with violent factions in the crisis of 2012. Secular Tuaregs in the MNLA, various Muslim groups, women's organizations and Songhai community groups were all active in opposing the occupation. [...] Yet at the same time, there is broad agreement that the activities of armed groups, and their ability to generate large illegal profits, contributed to the general co-option of a much wider spectrum of society than ideological converts alone (Briscoe 2014, s. 42).

5.3.7 Rekruttering til jihadistgrupper

I forbindelse med de væpnede islamistgruppenes ekspansjon før og etter 2012, har et ukjent, men ikke ubetydelig antall personer, de fleste unge menn, men også noen kvinner, latt seg rekruttere til jihadistgrupper, særlig til de to gruppene som har en «vestafrikansk» profil, Ansar al-Din og MUJAO. Det er særlig personer med fulani-bakgrunn som har sluttet seg til gruppene, men også andre etniske grupper fra sør er representert.

ISS (2016), som har intervjuet 63 tidligere krigere, forklarer at rekrutteringen av maliske borgere til islamistgruppene kan ha mange årsaker: kulturelle, etniske, sosioøkonomiske og religiøse. Den årsaken som imidlertid oftest trekkes frem i studier og rapporter (ICG 2016; ISS 2016; Sangaré 2016), er fulanienes følelse av å være «glemt» og oversett av myndighetene, og deres akutte behov for sikkerhet i en region hvor farene er mange og staten knapt er til stede.

Det er særlig fra Macina-området at mye av rekrutteringen av maliere til de væpnede gruppene har funnet sted. Selv om det bor flere ulike etniske grupper i området, er det regnet som selve kjerneområdet til fulaniene i Mali. Befolkningen i Macina har liten tillit til myndighetene. Myndighetene har historisk vært lite til stede i området, og har kun i liten grad kunnet (eller ønsket) å beskytte fulaniene mot både indre og ytre farer, det være seg kvegtyver (såkalte *ntéréré*), konflikter med andre etniske grupper om tilgang til beitemark, eller angrep fra tuareger. Behovet for sikkerhet har derfor vært stort og til dels akutt hos mange fulani-grupper i Macina-området. Rekrutteringen av fulanier til jihadistgrupper må således forstås som en strategi for å beskytte seg selv i et område hvor myndighetene er lite til stede eller helt fraværende. Når unge menn med fulani-bakgrunn lar seg rekruttere til væpnede grupper, får de samtidig tilgang til militær trening og våpen som de kan bruke til å forsvare seg selv (ICG 2016; Sangaré 2016; ISS 2016). En av ISS' informanter beskriver hvordan behovet for beskyttelse har motivert ham til å slutte seg til Macinas frigjøringsfront (2016, s. 5):

I joined Hamadoun Kouffa's group to protect myself from the Bambaras. When you are in it, no one dares to touch you (Katiba Macina, Mopti, 19 July 2016).

Videre peker forskerne på at måten myndighetene har behandlet fulaniene på, både før og etter 2012, kan ha motivert mange til å slutte seg til jihadistgruppene. Mange fulanier i dette området føler seg urettferdig behandlet av myndighetene, særlig i forbindelse med myndighetens antiterroroperasjoner. Mange fulanier har blitt mistenkte for å ha samarbeidet med islamistene, blant annet ved å gi dem

etterretningsinformasjon om hærens bevegelser. I den konteksten har det å slutte seg til en væpnet islamistgruppe vært en måte å vise motstand mot myndighetene, som fulaniene oppfatter som korrupte, urimelige og fiendtlige mot dem (Sangaré 2016).

Det å la seg rekruttere til væpnede grupper kan, særlig for unge mennesker, også være motivert av ønsket om å utfordre autoriteter og eliter innad i egen etnisk gruppe. I Macina-området består den sosiale og religiøse overklassen fortsatt den dag i dag av (antatte) etterkommerne etter grunnleggeren av det teokratiske Macina-riket på 1800-tallet (det såkalte Dina), Cheikou Amadou. Ved å la seg rekruttere til Macinas frigjøringsfront, hvis leder Hamadoun Kouffa står i sterk opposisjon til både den maliske staten og til de gamle overklassefamiliene, kan unge menn med fulani-bakgrunn utfordre det religiøse og sosiale establishmentet i Macina-området og få autonomi og makt (ICG 2016, s. 15).

Økonomiske motiver er også relevant i en malisk sammenheng. Med bakgrunn i forskning på rekruttering til MUJAO, peker Strazzari (2015) på at økonomisk kompensasjon fremstår som en viktig motivasjon i et land hvor utsiktene til lønnet arbeid ellers er svært små:

[T]he wealth accumulated by the MUJAO via its alliance with Gao's businessmen was of paramount importance in attracting and recruiting local youth. Reportedly, the group's salaries for young recruits ranged from \$100 to – in some exceptional cases \$400 per month, an amount that in normal times marginalized local youth would struggle to earn in a year of hard work. Of course, the prospect of easy money became a fundamental reason to join the MUJAO. Orphans and talibé – i.e. youths abandoned to the education and care of a marabout preacher – were recruited even more easily (Strazzari 2015, s. 8).

Oppgavene til rekruttene i jihadistgruppene er forskjellige, og ikke alle har vært med i væpnet kamp. De fleste av informantene som ISS (2016) har intervjuet hadde underordnede stillinger i gruppen, og hadde ulike støttefunksjoner, blant annet matlaging, etterretning, koranstudier, eller de gjennomførte patruljer, skaffet bensin, eller arbeidet med ulike administrative oppgaver, bilmekanikk, og lignende.

Som det fremgår av eksemplene over, finnes det mange ulike årsaker til å slutte seg til en væpnet gruppe ved siden av de rent religiøse: sikkerhetsmessige, økonomiske, politiske, kulturelle og sosiale. Det finnes imidlertid ingen informasjon innen denne litteraturen som skulle tilsi at rekrutteringen til jihadistgruppene skal ha forgått ved direkte tvang, selv om mange rekrutter nok kan ha tenkt at de ikke har hatt noe valg i den vanskelige sikkerhetsmessige og/eller økonomiske situasjonen de var i.

Det er derimot dokumentert at de væpnede gruppene benyttet seg av barnesoldater, særlig i nord. Omfanget av barnesoldater er ukjent, men det er ikke ubetydelig. Fem barn sitter i fengsel for sikkerhets- eller terrorrelaterte forhold per mai 2016 (UN Security Council 2016a, s. 6).

6. INTERETNISKE KONFLIKTER

Interetniske konflikter er utbredte i Mali og i Sahel-regionen for øvrig. Hovedlinjen i konflikten går mellom bofaste jordbrukere og tamdyrsnomader om tilgang på beitemark, vann og andre naturressurser. Ettersom levevei ofte er knyttet til etnisk gruppe, har konflikten også en etnisk dimensjon.

Interetniske konflikter er utbredt overalt i Mali, men særlig i den midtre delen av landet, langs de fruktbare breddene til Niger-elva, som egner seg både til jordbruk og som beitemark for dyra.

Nomader og bofaste bruker den samme jorda, men på forskjellig måte og til forskjellige tidspunkt. Mange av konflikten mellom jordbrukere og nomader dreier seg derfor om at én av gruppene har brukt jorda på et tidspunkt hvor det er til skade for den andre gruppen, for eksempel når nomadene krysser landbruksjord under så- og høstetider, utenfor etablerte krøtterstier. Den sterke befolkningsøkningen og klimaendringer medfører at presset på vann og fruktbar jord øker i omfang.

Mali mangler et klart lovverk som regulerer privat eiendomsrett og forvaltning av fellesarealer, ettersom slike forhold tradisjonelt har blitt regulert gjennom hevd og private avtaler, håndhevet av tradisjonelle ledere. Ettersom staten nærmest ikke er til stede i mange deler av landet, er det få representanter for myndighetene til stede for å megle mellom partene og overholde lov og orden når konflikt oppstår. For å bøte på sentralmyndighetenes fravær, har dyreeiere bevæpnet seg for å forsvare seg blant annet mot kvegtyveri, som har økt i omfang de siste årene. Våpen florerer, særlig som følge av Libyas sammenbrudd etter 2011, og mens partene ifølge en av International Crisis Groups (ICG 2016, s. 3) kilder tidligere sloss med batonger og kniver, utkjemper kampene i dag med kalasjnikov. I tillegg til at interetniske konflikter øker i omfang, får de altså stadig oftere dødelig utfall.

Det finnes så mange eksempler på alvorlige interetniske konflikter og trefninger de siste årene at de ikke kan gjøres rede for innenfor rammene av et notat. Derfor nevnes kun to eksempler, ett fra 2012 og ett fra 2016, som kan tjene som illustrasjoner på hvordan slike konflikter utspiller seg.

- I mai 2012 ble minst 25 fulanier fra Burkina Faso drept av en gruppe fra den etniske gruppen dogon i landsbyen Sari, ikke langt fra Mopti mot grensen til Burkina Faso. Fulaniene protesterte da dogonene sådde på et område som de tradisjonelt har brukt til buferd (L'Express 2012).
- I begynnelsen av mai 2016 skal så mange som førti fulanier ha blitt drept av en bevæpnet gruppe av personer fra den etniske gruppen bambara i landsbyene Maliémana og Kologuiri i Tenenkou-området i Mopti-regionen. Angrepet skal ha skjedd etter at fulaniene ble anklaget for å være tilknyttet Macinas frigjøringsfront (FLM). De to etniske gruppene, som lever sammen med tuareger i området, har ifølge lokal presse i lang tid vært i konflikt om tilgang til naturressurser. Etter trefningene, som er blant de mest alvorlige i Mali de senere årene, sendte sentralmyndighetene en topptung delegasjon fra Bamako for å megle i konflikten (Dembelé 2016).

Men også *innad* i etniske grupper kan kamp om ressurser føre til spenning og konflikt med potensielt dødelig utfall. Konflikter mellom nabolandsbyer om for eksempel eierskap til jordbruksarealer hvor det dyrkes fôr til dyra har ført til

spenninger blant annet mellom fulani-landsbyer i Mopti-området i Mali. Konfliktene er gjerne sterke i vekstsesongen mellom mars og november. For å løse slike konflikter, har man i mange områder innført et avgiftssystem for passering (Sangaré 2016).

De interetniske spenningene, og spenningene innad i etniske grupper om tilgang til naturressurser, har blitt flere og mer alvorlige etter at væpnede grupper, særlig jihadistgrupper, har etablert seg i området. Som det fremgår av eksemplet over, har fulaniene funnet en løsning på konflikten ved å innføre et avgiftssystem for passering. Da jihadistgruppene etablerte seg i området, forbød de skattlegging for passering med henvisning til at naturressurser kun tilhører Gud. Rettighetshaverne betalte da gendarmeriet for å kreve inn avgiften. Dette førte til en eskalering av konfliktnivået, og i januar 2015 ble tre gendarmere drept av islamister i Dialloubé, 60 kilometer fra Mopti (Sangaré 2016). Dette viser at ulike konfliktlinjene forsterker hverandre og fører til eskalering med dødelig utfall der hvor man tidligere kunne finne minnelige løsninger på konfliktene.

7. KRIMINALITET

Ifølge FNs sikkerhetsråd (UN Security Council 2016a, s. 5) utgjør væpnet kriminalitet den største sikkerhetstrusselen mot sivile i Mali i dag. Kriminalitetsnivået er økende, særlig i de nordlige og sentrale delene av landet, og særlig etter at antallet patruljer gikk ned som følge av at sikkerhetssituasjonen forverret seg i midten av 2014.

I en rapport fra 2015, undersøkte Human Rights Watch (HRW) ulike yrkesgruppers risiko for å bli utsatt for kriminalitet. Gjeterne forteller om organisert kvegtjuveri, handelsmenn forteller at de blir robbet på vei til markedet og lastebilsjåfører forteller at de blir stoppet av bander som raner sjåfører og passasjerer. Sykehuset i Gao fortalte HRW at antallet pasienter som har fått skader som følge av kriminalitet har økt, og lokale ledere opplyser at de kjenner til flere dødsfall i området som følge av voldelig kriminalitet. Kriminelle bander har også angrepet kjøretøy med humanitær bistand (HRW 2015).

Alvorlig, særlig voldelig, kriminalitet synes oftest å forekomme i avsidesliggende områder, i områder hvor myndighetene og MINUSMA i liten grad er til stede, og særlig på markedsdager, når penger og verdisaker er i sirkulasjon. Men også i byene er kriminaliteten økende. Borgervern er vanlig i Mali, og småkriminelle som blir tatt på fersken blir ofte banket opp av befolkningen på stedet. Ved noen tilfeller har personer som mistenkes for å stå bak tyveri, blitt lynsjet.¹⁸ Økningen i selvforsvargrupper, borgervern og selvjustis vitner om at folk flest har mistet troen på at myndighetene kan beskytte dem mot kriminalitet.

¹⁸ I en artikkel i France 24 beskrives en situasjon der en person som ble mistenkt for å ha stjålet en «Jakarta» (en kinesisk-produsert moped) i Bamako ble lynsjet og deretter satt fyr på. På folkemunne kalles dette en «artikkel 320», et begrep som refererer til prisen på en liter bensin og en fyrstikkeske. Ifølge et vitne ble politiet kontaktet, men grep ikke inn. Ifølge journalisten er det allment akseptert at befolkningen tar loven i egne hender, ettersom myndighetene har begrenset evne og vilje til å beskytte dem mot kriminalitet (Camara 2013).

8. KORT OM MENNESKERETTIGHETSSITUASJONEN

Alle partene i konflikten, tuaregbaserte separatistgrupper, myndighetslojale militser, jihadistgrupper og de maliske sikkerhetsstyrkene, har stått bak menneskerettighetsovergrep i forbindelse med konflikten. I den militære fasen (2012–13) ble det begått massive overgrep, både i omfang og alvorsgrad, av alle parter. Eksempler på slike overgrep er utenomrettslige drap, forsvinninger, trusler og seksualisert vold.

Det er ikke mulig å gi noen detaljert redegjørelse av menneskerettighetssituasjonen de siste årene i Mali i rammen av et notat. Det vises derfor til de regelmessige rapportene fra FNs sikkerhetsråd for løpende informasjon om menneskerettighetssituasjonen. Under følger en summarisk oversikt over de viktigste typer av menneskerettighetsbrudd som er direkte knyttet til sikkerhetssituasjonen og væpnede grupper. De fleste menneskerettighetsbruddene skjer i nord og midtregionen. Det er vanskelig å bedømme omfanget av menneskerettighetsbruddene, men mye tyder på at omfanget har gått ned etter at Alger-avtalen ble undertegnet i juni 2015.

En av de viktigste menneskerettighetsutfordringene i dag er hevnaksjoner mot grupper. Hele grupper, og ikke individer, tillegges kollektivt ansvar for utviklingen i landet. Tuareger og arabere anklages som gruppe for å ha beredt grunnen for islamistenes ekspansjon i nord, og det har vært tilfeller av angrep på personer fra denne gruppen som ikke har hatt tilknytning til noen separatistgruppe eller andre typer væpnede grupper (Marchal 2013).

Maliske sikkerhetsstyrker har stått bak tilfeller av vilkårlige anholdelser, mishandling og tortur, særlig mot personer av fulani-opprinnelse, etter mistanke om samarbeid med de islamistiske gruppene. Overgrepene skjer gjerne i forbindelse med at sikkerhetsstyrkene gjennomfører antiterroroperasjoner i Mopti-regionen, og særlig i forbindelse med tap av liv i egne rekker (HRW 2016; ICG 2016).

Jihadistgrupper har også stått bak alvorlige overgrep i nord og i de sentrale delene av landet, i tillegg til terroraksjonene i Bamako. Gruppene har stått bak trusler, brannstiftelser, tortur og utenomrettslige drap, særlig på lokale myndighetspersoner, lokale folkevalgte samt personer som de anklager for å samarbeide med maliske sikkerhetsstyrker, franske styrker eller FNs fredsbevarende styrker (HRW 2016).

I tillegg til menneskerettighetsovergrep som kan knyttes direkte til den væpnede konflikten i landet, finnes det også mer permanente menneskerettighetsutfordringer som er knyttet til sosiale forhold og tradisjonelle praksiser. Slaveri og marginalisering av grupper med lav sosial status, herunder svarte tuareger (såkalte bella), kjønnslemlestelse av jenter og svake rettigheter for kvinner, særlig i rurale strøk, er viktige menneskerettighetsutfordringer i dagens Mali, uavhengig av den pågående konflikten. Disse problemstillingene har havnet i skyggen av den væpnede konflikten og mer akutte problemstillinger, og mange av de statlige og ikke-statlige organisasjonene som arbeider med disse problemstillingene har måttet sette sin aktivitet i bero på grunn av den utfordrende sikkerhetssituasjonen.

9. REFERANSER

Skriftlige kilder

- AFP, dvs. Agence France Presse (2016, 9. juni). Mali: Les rebelles du HCUA jouent «un double jeu», selon Paris. AFP. Tilgjengelig via <http://www.voaafrique.com/a/mali-les-rebelles-du-hcua-jouent-un-double-jeu-selon-paris/3368599.html> [lastet ned 12. september 2016]
- Boisvert, M.-A. (2015). Failing at Violence: The Longer-lasting Impact of Pro-government Militias in Northern Mali since 2012. *African Security* 8, 272–298.
- Briscoe, I. (2014, mai). *Crime after jihad: Armed groups, the state and illicit business in post-conflict Mali*. Haag: Clingendael, Netherlands Institute of International Relations. Tilgjengelig fra https://www.researchgate.net/profile/Ivan_Briscoe2/publication/301789159_Crime_after_Jihad_armed_groups_the_state_and_illicit_business_in_post-conflict_Mali/links/5728717608aee491cb4363de.pdf [lastet ned 19. august 2016]
- Camara, B. (2013, 8. oktober). Bamako: Brûlé vif pour avoir volé une moto. *France 24*. Tilgjengelig fra <http://observers.france24.com/fr/20131008-mali-bamako-article-320-voleur-brule-vif-moto> [lastet ned 19. juli 2016]
- Carayol, R. (2015a 3. desember). Mali: Keita et Koufa, l'inquiétant duo terroriste du sud. *Jeune Afrique*. Tilgjengelig fra <http://www.jeuneafrique.com/mag/280602/politique/mali-keita-koufa-linquiétant-duo-terroriste-sud/> [lastet ned 29. august 2016]
- Carayol, R. (2015b, 25. august). Mali: Le Front de libération du Macina: un nouveau Boko Haram? *Jeune Afrique*. Tilgjengelig fra <http://www.jeuneafrique.com/mag/258720/politique/mali-le-front-de-liberation-du-macina-un-nouveau-boko-haram/> [lastet ned 8. juli 2016]
- Dembelé, M. (2016, 12. mai). Après les affrontements communautaires dans le cercle de Ténenkou: l'heure est à la paix et à la réconciliation. *L'Essor*. Tilgjengelig fra <http://www.essor.ml/2016/05/apres-les-affrontements-communautaires-dans-le-cercle-de-tenenkou-lheure-est-a-la-paix-et-a-la-reconciliation/> [lastet ned 8. juli 2016]
- France 24 (2015, 11. august). L'attaque de l'hôtel de Sevaré revendiquée par un cadre jihadiste. *France 24*. Tilgjengelig fra <http://www.france24.com/fr/20150811-attaque-hotel-sevare-mali-revendication-jihadiste-proche-belmokhtar> [lastet ned 8. juli 2016]
- France Diplomatie (2016). *Conseils aux voyageurs. Mali*. Paris: Ministère des Affaires Étrangères. Tilgjengelig fra <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/conseils-aux-voyageurs/conseils-par-pays/mali/> [lastet ned 23. august 2016]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2016, 19. februar). *Mali: Abuses Spread South*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2016/02/19/mali-abuses-spread-south>
- HRW (2015, 14. april). *Lawlessness, Abuses Imperil Population*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2015/04/14/mali-lawlessness-abuses-imperil-population> [lastet ned 12. september 2016]
- ICG, dvs. International Crisis Group (2016, 6. juli). *Central Mali: An Uprising in the Making?* Dakar, Bamako, Brussel: ICG. Tilgjengelig fra <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/central-mali-an-uprising-in-the-making.pdf> [lastet ned 20. september 2016]
- ICG (2012, 18. juli). *Mali: Avoiding Escalation*. Dakar, Brussel: ICG. Tilgjengelig fra <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/mali/mali-avoiding-escalation> [lastet ned 12. juli 2016]

- ICG (2005, 2. mars). *Understanding Islamism*. Cairo, Brussel: ICG. Tilgjengelig fra <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/understanding-islamism> [lastet ned 20. september 2016]
- ISS, dvs. Institute for Security Studies (2016, august). *Mali's young 'jihadists': Fuelled by Faith or Circumstance?* Dakar: ISS. Tilgjengelig fra <https://www.issafrica.org/uploads/policybrief89-eng.pdf> [lastet ned 29. august 2016]
- L'Express (2012, 25. mai). Au moins 25 burkinabè tués à la frontière avec le Mali. *L'Express*. Tilgjengelig fra http://www.lexpress.fr/actualite/monde/afrique/au-moins-25-burkinabe-tues-a-la-frontiere-avec-le-mali_1118525.html [lastet ned 8. juli 2016]
- Maïga, I. (2016a, 21. juni). *Mali's long road to peace* [streamet foredrag]. Dakar: Institute for Security Studies. Tilgjengelig fra <https://www.issafrica.org/events/view-on-africa-malis-long-road-to-peace#MM> [lastet ned 12. september 2016]
- Maïga, I. (2016b, 20. juni). *Armed groups in Mali: Beyond the labels*. Dakar: Institute for Security Studies. Tilgjengelig fra <https://www.issafrica.org/publications/west-africa-report/armed-groups-in-mali-beyond-the-labels> [lastet ned 13. september 2016]
- Makadji, M. (2015, 2. november). Mali: Lutte contre le terrorisme: Opération fructueuse des FAMA. *L'Essor*. Tilgjengelig via <http://maliactu.net/mali-lutte-contre-le-terrorisme-operation-fructueuse-des-fama/> [lastet ned 27. juli 2016]
- Marchal, R. (2013, 30. mai). Military (Mis)Adventures in Mali. *African Affairs*, 112(448), 486–497. Tilgjengelig fra <http://afraf.oxfordjournals.org/content/112/448/486.full?sid=365541f9-02bc-4e89-a188-11931b4fdd95> [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 19. august 2016]
- Rémy, J.-P. (2016, 22. januar). Comment l'Etat islamique est parti à l'assaut de l'Afrique. *Le Monde*. Tilgjengelig fra http://www.lemonde.fr/afrique/article/2016/01/22/comment-l-etat-islamique-est-parti-a-l-assaut-de-l-afrique_4852085_3212.html [lastet ned 24. august 2016]
- Roger, B. (2016a, 22. juli). Mali: Plusieurs morts à Kidal dans les combats entre la CMA et le GATIA. *Jeune Afrique*. Tilgjengelig fra <http://www.jeuneafrique.com/343827/politique/mali-plusieurs-morts-a-kidal-combats-entre-cma-gatia/> [lastet ned 17. august 2016]
- Roger, B. (2016b, 28. juni). Jean-Hervé Jezequel: «Augmenter les effectifs de la MINUSMA n'aura pas nécessairement d'impact» sur la sécurité au Mali. *Jeune Afrique*. http://www.jeuneafrique.com/337410/politique/jean-herve-jezequel-augmenter-effectifs-de-minusma-naura-necessairement-dimpact-securite-mali/?utm_source=Sign+Up+to+Crisis+Group%27s+Email+Updates&utm_campaign=d712bd6783-Weekly+Update+24+June+1+July+2016&utm_medium=email&utm_term=0_1dab8c11ea-d712bd6783-359317077 [lastet ned 1. juli 2016]
- Roger, B. & Thienot, D. (2015, 17. februar). Nord du Mali: Gatia une milice loyaliste qui veut monter...jusqu'à à Alger. *Jeune Afrique*. Tilgjengelig fra <http://www.jeuneafrique.com/32574/politique/nord-du-mali-le-gatia-une-milice-loyaliste-qui-veut-monter-jusqu-alger/> [lastet ned 11. juli 2016]
- Sangaré, B. (2016, 20. mai). *Le centre du Mali: épicerie du djihadisme?* Brussel: Groupe de Recherche et d'Information sur la Paix et la Sécurité. Tilgjengelig fra http://www.grip.org/sites/grip.org/files/NOTES_ANALYSE/2016/NA_2016-05-20_FR_B-SANGARE.pdf [lastet ned 29. august 2016]
- Scheele, J. (2012). *Garage or Caravanserail. Saharan Connectivity in Al-Khalil, Northern Mali*. I: McDougall, J. & Sceelee, J. (Red.), *Saharan Frontiers. Space and Mobility in Northwest Africa*. Bloomington: Indiana University Press, 222-237.
- Simpson, C. (2016, 30. juni). Trouble in the heart of Mali. *IRIN*. Tilgjengelig via <http://www.refworld.org/country,...MLI..5774e92c4.0.html> [lastet ned 5. september 2016]

- Skattum, I. (2008). Mali: In Defence of Cultural and Linguistic Pluralism. I: Simpson, A. (Red.), *Language & National Identity in Africa*. Oxford: Oxford University Press, 98-121.
- SNL, dvs. Store Norske Leksikon (31. mars 2016). *MINUSMA*. Oslo: Store Norske Leksikon. Tilgjengelig fra <https://snl.no/MINUSMA> [lastet ned 12. september 2016]
- SNL (2012, 5. mars). *Stamme*. Oslo: SNL. Tilgjengelig fra <https://snl.no/stamme%2Fsamfunnsvitenskap> [lastet ned 20. september 2016]
- Sommerfelt, T., Hatløy, A. & Jesnes, K. (2015). *Religious Reorientation in Southern Mali – A Summary*. Oslo: FAFO. Tilgjengelig fra <http://www.fafo.no/images/pub/2015/20424.pdf> [lastet ned 13. september 2016]
- Strazzari, F. (2015, januar). *Azawad and the rights of passage: the role of illicit trade in the logic of armed group formation in northern Mali*. Oslo: The Norwegian Peacebuilding Resource Centre (NOREF). Tilgjengelig fra https://www.files.ethz.ch/isn/192065/Strazzari_NOREF_Clingendael_Mali_Azawad_Dec2014.pdf [lastet ned 12. juli 2016]
- United Nations (2013, mars). *Map No. 4231 Rev.3*. New York: United Nations. Tilgjengelig fra <http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/mali.pdf> [lastet ned 3. Oktober 2016]
- UN Security Council (2016a, 31. mai). *Report of the Secretary-General on the situation in Mali*. New York: UN Security Council. Tilgjengelig via <http://www.refworld.org/country,...MLI,,5757b9734,0.html> [lastet ned 8. september 2016]
- UN Security Council (2016b, 28. mars). *Report of the Secretary-General on the situation in Mali*. New York: UN Security Council. Tilgjengelig via <http://www.refworld.org/country,...MLI,,56fe0f3f4,0.html> [lastet ned 23. august 2016]
- U.S. Department of State (2016a, 2. juni). *Country Reports on Terrorism 2015 – Mali*. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig via <http://www.refworld.org/docid/57518da313.html> [lastet ned 7. september 2016]
- U.S. Department of State (2016b, 2. juni). *Country Reports on Terrorism 2015 – Foreign Terrorist Organization: Ansar al-Dine*. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig via <http://www.refworld.org/country,...MLI,,57518d6815,0.html> [lastet ned 7. september 2016]
- U.S. Department of State (2016c, 2. juni). *Country Reports on Terrorism 2015 – Foreign Terrorist Organization: al-Qa'ida in the Islamic Maghreb*. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig via <http://www.refworld.org/country,...MLI,,57518d6b0,0.html> [lastet ned 7. september 2016]
- U.S. Department of State (2016d, 2. juni). *Country Reports on Terrorism 2015 – Foreign Terrorist Organization: al-Mulathamun Battalion*. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig via <http://www.refworld.org/country,...MLI,,57518d6d32,0.html> [lastet ned 7. september 2016]
- UK Home Office (2016, april). *Country Information and Guidance Mali: Security and Humanitarian Situation in northern Mali*. London: United Kingdom Home Office. Tilgjengelig via <http://www.refworld.org/country,...MLI,,57206c4f4,0.html> [lastet ned 11. juli 2016]

10. VEDLEGG: KART

Kilde: United Nations (2013).